

УДК 94:342.8:340.69 (477+73)"1990"

Н. В. Корнієнко

ПАРЛАМЕНТСЬКІ ТА ПРЕЗИДЕНТСЬКІ ВИБОРИ 1990-х рр. В УКРАЇНІ ЗА ОЦІНКАМИ АМЕРИКАНСЬКИХ ЕКСПЕРТІВ

У запропонованій публікації здійснено спробу показати оцінки з боку США щодо перебігу українських виборчих кампаній 1990-х рр. Для аналізу були взяті узагальнення американських експертів з приводу всеукраїнських президентських (1991, 1994, 1999 рр.) та парламентських (1994, 1998 рр.) виборів, оприлюднені у провідних наукових та публіцистичних виданнях, аналітичних матеріалах дослідницьких та громадсько-політичних центрів США. У статті найбільш характерні риси політичного життя українського електорату показані з точки зору американської сторони.

Ключові слова: всеукраїнські вибори, США, Україна

Україна набула самостійності у 1991 р. Разом з виділенням в окрему державу, незалежну від решти колишніх республік СРСР, почалась розбудова її нового політичного устрою. За основу була взята демократична модель західних суспільств, саме тому процедура виборів набула особливого значення.

У запропонованій публікації ставиться за мету показати сприйняття Сполученими Штатами Америки перебігу українських виборчих кампаній 1990-х рр. Виходячи з того, що США є країною зі сталим досвідом демократії, вивчення думки американських спеціалістів, їх оцінка українських виборчих перегонів та процесу транзиту до демократії є корисною для врахування у подальшому політичному розвитку України. В рамках дослідження, результати якого покладені в основу даної публікації, були розглянуті американські оцінки щодо українських президентських (1991, 1994, 1999 рр.) та парламентських (1994, 1998 рр.) виборів, які проходили у перше десятиліття незалежності України.

Для аналізу були взяті публікації в американських газетах, автори яких спеціалізувалися на аналізі ситуації у країнах пострадянського простору (Los Angeles Times, The New York Times); оцінки фахівців з міжнародної політики; аналітичні матеріали громадських організацій (The National Democratic Institute (далі – NDI), International Foundation for Election Systems), представники яких були спостерігачами на виборах в Україні тощо.

Вибір хронологічних рамок 1991-1999 рр. пояснюється тим, що саме у 1990-ті рр. в Україні найбільш активно проходили трансформаційні процеси розбудови демократичних інститутів. Саме у цей період почали формуватися такі явища як багатопартійність, створення політичних блоків на час виборів, теледебати та інші нові форми політичної дискусії, які після перших виборів 1990-х рр. стали сприйматись як належне та традиційне. Структура виборчого процесу, яка складалась упродовж 1990-х рр., та виборчих кампаній до Верховної Ради і на посаду президента країни вже у 2000-х рр. стала більш усталеною.

Проблематика українських виборчих процесів була об'єктом вивчення таких вітчизняних істориків та політологів як М. Бучин, О. Галдус, І. Мельник, Л. Павлова, О. Чальцева тощо. Є значна кількість досліджень, присвячених аналізу політики США щодо України та розвитку американсько-українських взаємин 1990-х рр., серед авторів яких варто згадати таких українських дослідників як М. Васильєва, О. Гарань, О. Ірхін, В. Каленюк, Є. Камінський, О. Крапівін, А. Худолий. Тим не менш, тема сприйняття українських виборчих процесів західними країнами, у даному випадку в США, та вплив розвитку демократичних процесів в Україні на взаємини з США є недостатньо опрацьованою.

Розпочинати треба з того, що першою ластівкою демократичних трансформацій виборчої системи майбутньої незалежної України стали вибори до Верховної Ради Української Радянської Соціалістичної республіки (далі – УРСР), що пройшли ще у березні 1990 р. Загалом, в американській політичній думці немає одностайної думки щодо парламентських виборів 1990 р. в УРСР. З одного боку, їх описують як процес, що відбувався в СРСР (в межах радянської системи). З іншого – як складову новітньої історії України, тому що обраний парламент УРСР у подальшому функціонував до 1994 р. як вищий законодавчий орган незалежної України [1, р. 78].

Щодо характеристики виборів 1990 р. можна навести думку такого відомого фахівця з питань трансформації України, Росії та країн колишнього СРСР як А. Аслунда, який у своїй книзі писав що «4 березня 1990 р. Україна провела свої перші напівдемократичні республіканські вибори» [2, р. 18]. Він стверджує що вони були відзначені більшою демократичністю у порівнянні з попередніми роками. Головним чином це було можливим завдяки корекції радянського законодавства.

Перш, ніж детально розглянути аналіз всеукраїнських виборів 1990-х рр. запропонований американським експертним середовищем, слід відмітити, що українські виборчі процеси розглядалась як окремо, так і у контексті порівняння з іншими країнами пострадянського простору. Одразу треба відзначити той факт, що саме у матеріалах співставлення виборів в Україні, Росії та Білорусі можна знайти найбільше схвальних відгуків саме українських політичних процесів.

Можна говорити про дві лінії аналізу українських виборів в американських матеріалах: перша, формальна, присвячена узагальненням зовнішніх ознак демократичності виборів в Україні; друга, змістовна, сфокусована на оцінках якісних (сутнісних) змін в українській політиці упродовж 1990-х рр. Спробуємо детальніше це розглянути.

Отже, у контексті першої – формальної – лінії аналізу українських виборчих процесів, спостереження відбувалося в основному за дотриманням зовнішніх ознак демократичності виборів. Так, сюди можна

віднести: наявність альтернативних кандидатів, вільне ведення передвиборчої кампанії претендентів на пост президента та представників окремих партій до Верховної Ради.

На особливу увагу заслуговувати перші вибори президента України 1991 р. Це було пов'язано з тим, що вони сприймалися у США як складова комплексної проблеми: розпаду СРСР та постання низки незалежних держав. Референдум щодо проголошення незалежності України та вибори президента країни пройшли 1 грудня 1991 р. Західні країни і США багато уваги приділяли саме моменту виокремлення України у самостійне державне утворення. Від міжнародних організацій та від США до України були надіслані спостерігачі, завданням яких було скласти оцінку ситуації в країні, визначити якість забезпечення виборчої процедури. За результатами проведення виборів американськими спостерігачами від Організації з безпеки та співробітництва в Європі, по завершенні голосування, було відзначено, що в Україні дотримано більшість виборчих стандартів, голосування пройшло чесно, а переможця визначено об'єктивно [3, р. 3]. Тим не менш, США остаточно визнали незалежність України 26 грудня 1991 р. – пізніше, ніж було обрано першого президента України Л. Кравчука.

Наступні виборчі кампанії 1994 р. (парламентські та президентські), відбувались вже у визнаній міжнародним середовищем та сформованій за всіма ознаками державі.

Американські експерти, говорячи про вибори до Верховної Ради України, які припали на березень 1994 р., розцінювали їх такими, що для Києва були обнадійливими [2, р. 64]. Сам факт народного переобрання вищого законодавчого органу країни вже розцінювався як досягнення. Складнощі, на думку американських аналітиків, були «природними», бо полягали у тому що Україна, як новопостала держава, перебувала у фазі активного формування нової політичної системи і переходу до демократичної форми устрою, якого раніше вона не знала. Окрім того, ці вибори в Україні вже порівнювалися з виборчими процесами в інших колишніх радянських республіках, зокрема з Росією. Так у провідній американській газеті *The New York Times* прямо наголошувалось на тому що політична ситуація в Україні і українські виборчі процеси є «опорою» західної політики по відношенню до Російської Федерації, у порівнянні з якою українські вибори визнавалися «більш оптимістичними та обнадійливими» [4].

Тим не менш, при висвітленні процесу парламентських перегонів 1994 р. зверталася увага на наявність певних порушень у процедурі виборів безпосередньо під час голосування. Так, відзначалося про тиск на виборців, низьку якість функціонування ЦВК, відмову у доступі іноземним спостерігачам на деяких дільницях [5; 6].

Незабаром після парламентської виборчої кампанії, розпочалися і вибори президента України, які припали на червень 1994 р. Це були позачергові вибори. Вони були запропоновані Верховною Радою як спосіб виходу з довготривалої економічної кризи та як засіб заспокоєння масштабного страйкового руху шахтарів Донбасу, що вимагали відставки Л. Кравчука. Сам факт їх проведення викликав схвалення, не дивлячись на те, що серед американських оглядачів ситуація в Україні напередодні голосування називалася «кризовою» та такою, що є внутрішньо нестабільною. «Не дивлячись на те що президент Л. Кравчук – як міг намагався скасувати дострокові президентські вибори, вони відбулись» [7]. За своєрідне «досягнення» українців наводилась 70 % явка зареєстрованих виборців [8]. Тим не менш, викликало подив чіткий регіональний розподіл електорату по лінії Схід-Захід України за політичними уподобаннями щодо двох головних кандидатів Л. Кравчука і Л. Кучми [2].

Ситуація в Україні та процеси розбудови держави станом на 1998 р. вже певним чином увійшли у робочий лад. В цілому, при аналізі зовнішніх ознак демократичності виборчого процесу в Україні у 1998 р. відмічалися здебільшого позитивні сторони. Так, аналітиками була відзначена: краща якість організації виборів та удосконалення їх процедури; врахування певних похибок, які мали місце чотири роки тому. Серед досягнень українського виборчого процесу називалось: прийняття нового закону, що передбачав зменшення депутатів самовисуванців, покращення роботи ЦВК, ясніше розуміння депутатами ролі і місця Верховної Ради в управлінні державою, посилення партійної кооперації та укрупнення партій. З позитивного також було зазначено, що у цілому результати виборів відображали волю народу [9]. Окрім цього, в американській пресі наголошувалось на тому, що «Україна є однією з небагатьох колишніх радянських республік, де існують відносно прозорі парламентські вибори» [10].

Треті президентські вибори за час незалежності України припали на 1999 р. З позитивних моментів тієї виборчої кампанії, називалось: удосконалення виборчого законодавства, а саме ліквідація мінімального виборчого порогу (раніше потрібна була 50% виборча явка аби вибори визнали дійсними); підвищення вимог щодо перевірки підписів; покращення роботи ЦВК; заборона держурядовцям проводити агітацію за конкретного кандидата тощо [11]. В одному зі звітів Національного Демократичного Інституту щодо українських президентських виборів 1999 р. відзначалось, що новий закон сприяв більшій гарантії об'єктивності та неупередженості у проведенні виборчих перегонів [12].

Як вже відзначалося, виборчі процеси в Україні порівнювалися із аналогічними процесами в інших колишніх радянських республіках. Так, стосовно президентських виборів 1999 р. зауважувалося: «Країна може похвалитися тим, чого не має жодна інша колишня радянська республіка, а саме – друге вільне обрання президента країни [13; 14]. Тим самим підкреслювалось, що в Україні (на відміну від інших колишніх радянських республік) вже склалась тенденція щодо певної стабільності у процедури переобрання президентів.

Не зважаючи на позитивні оцінки виборчої кампанії 1999 р. у президенти України, американські аналітики відзначали і низку труднощів, які супроводжували виборчу кампанію. Так, серед іншого акцентувалася увага на недотриманні владою норм нового українського законодавства. Як наслідок, це порушення виборчих процедур, серед яких називали факти агітації державними особами на користь

президента Л. Кучми; непропорційне висвітлення українськими ЗМІ інформації щодо кандидатів; застосування економічних санкцій проти керівництва незалежних ЗМІ [11; 14].

Таким чином, можна говорити про те, що, на думку американських спеціалістів, формально виборча система в Україні упродовж 1990-х рр. склалася успішно. Якщо процедура перших виборів (1991, 1994 рр.) мала незначні нарікання з боку західних, та зокрема американських оглядачів, то після прийняття нового закону про вибори 1996 р. їх стало значно менше. Формальні ознаки демократичності та відкритості виборів в Україні були присутніми, а процедури переобрання виконавчої та законодавчої влади вказували на те, що вибір громадян України, які приходили на виборчі дільниці – враховувався.

Звернемося до ілюстрації другої лінії аналізу українських виборів 1990-х рр. – а саме її *змістовного* виміру, коли виборчі процеси оцінювалися як показник сутнісних змін, що проходили в українській політиці. Саме у цьому ключі можна побачити найбільше дорікань, сумнівів та критики американської сторони щодо українських демократичних процесів.

Серед найбільш частих критичних зауважень можна виділити ті, які стосувалися політичного істеблішменту в Україні загалом. Так, після двох виборчих кампаній 1994 рр. (президентської та парламентської) відзначалося, що станом на 1996 р. Україна залишається в руках колишніх політиків радянської епохи. Причому наголошувалося на тому, що ця «нова правляча» еліта залишається «радянською» за своїм мисленням, а її представники не готові перебудовувати країну під ринкову економіку, яка мала вивести Україну з економічної кризи.

Так, деякими експертами парламентські вибори 1994 р. розцінювались саме як інституційну спробу «вийти з лещат старої радянської системи», яка завершилася невдало [15]. Після наступних парламентських виборів 1998 р. політична система України характеризувалася як «оманливо побудована»: «Атрибути західної демократії, все на місці. Але занадто часто, ця оболонка приховує в собі Євразійський ядро». Бюрократія, що пронизує виконавчу та законодавчу владу, показує свою радянську природу [13].

Окрім того, відзначалося, що українському уряду важко змінити свої методи роботи, через те, що він, як і раніше, обтяжений чиновниками радянської епохи. Аргументувалися подібні висновки тим, що на це вказували біографії практично всіх вищих посадових осіб: від президента Л. Кучми і далі вниз по вертикалі [13].

Також акцентувалась увага на тому, що за шість років збільшився вплив певних регіональних політичних «груп», найвпливовішу з яких представляє тогочасний президент країни Л. Кучма. Його «дніпропетровську групу» пов'язували зі зростанням корупції та погіршенням умов для реформування держави [16]. Колишній заступник помічника міністра оборони в адміністрації Б. Клінтона, Ш. Гарнетт змалював її так: «Ця група з Дніпропетровська стримує переваги, які мали б бути спрямовані на пересічних громадян, займаючись тим, що наповнює свої власні кишені...». Роботу ж цих урядовців він охарактеризував як систематичне розграбування державних активів, що мали б служити народу, а не певним особистим громадянам [16].

Не кращої оцінки набули і персоналії не тільки тих кандидатів у президенти, хто вже був при владі, але й тих, хто був націлений на пост президента. При цьому робився аналіз не тільки їх здійснених кроків у політичній сфері незалежної України, а й прогноз їх потенційного внеску до розбудови нової політичної моделі України.

Так, наприклад, напередодні президентських виборів 1999 р. в Україні аналітики з *NDI* ситуацію змалювали такою, де два основні кандидати (Л. Кучма та П. Симоненко) не викликали довіри ані серед населення, ані серед експертів. Л. Кучму характеризували як політика, який за чотири роки свого президентства так і не зміг скоротити економічний спад України. До того ж, зверталась увага на збільшення корупції у державі в часи його правління, яку називали «тотальною». Його опонента – П. Симоненко – змалювали політиком, який бажає повернутися до традицій радянської епохи з метою вирішення економічних проблем країни. Тим не менш, наголошувалося на тому, що його політичний план є лише наслідком розчарувань електорату, представники якого вбачали поліпшення ситуації у частковому поверненні до радянської системи [11]. Невтішними були висновки: у доповіді *NDI*, підготованій напередодні другого туру голосування на президентських виборах 1999 р., констатувалася теза про відсутність «якісних» політичних лідерів, які б могли б покращити політичне та економічне становище України.

Тому можна стверджувати, що американськими аналітиками саме відсутність зміни політичної еліти та вплив радянського світосприйняття трактувалися як основні проблеми політичного життя тогочасної України.

Окремою темою, якій приділялася значна увага американських експертів, був соціальний запит з боку суспільства. Аналізу підлягало: готовність довіряти кандидатам, настрої та система цінностей у різних регіонах країни.

Так, парламентські вибори 1994 р. називали шансом для українських політиків повернути довіру українців до держави, адже протягом трьох років незалежності «українці втратили всяку віру в політиків» [7; 15]. Так, в одному з виступів на засіданнях Палати представників Конгресу США, присвячених подіям в Україні, а саме парламентським виборам 1994 р. Б. Гілман відзначав, що в разі, якщо вибори будуть сприймаються народом України як вільні та справедливі, вони будуть початком процесу відновлення довіри українського народу до уряду і віри у реформи, що була зруйнована в результаті подій останніх років. Окрім того, зауважувалось про те, що без поліпшення відносин між народом і урядом існує мало шансів вийти з економічної і політичної кризи [7].

Слід відзначити, що питання довіри з боку громадян до влади, яке здебільшого залишалося критичним, американські аналітики піднімали як у 1994 р., так і у 1998 р. та 1999 р. Так, у звіті *NDI* 1999 р.

зауважувалось, що «досвідчені спостерігачі вже давно дивуються спроможності громадян України витримати зростання незадоволення тим, що коїться у країні та економічні труднощі» [18].

Ще одною темою, на якій було зроблено акцент оглядачів – це розбіжності щодо шляху розбудови держави. Так, номінально при утворенні незалежної України майже всіма українськими політиками було задекларовано бажання взяти приклад західних держав за взірць політичного та економічного устрою (демократія, ринкова економіка), але яким чином буде розбудовуватися держава (темپ переходу до ринкових відносин, доля державного майна) думка була різною.

Так, в одній з публікацій газети *The New York Times* було відзначено, що у 1994 р. існували гострі суперечки між регіонами України щодо шляху розбудови новопосталої держави та її економіки.

По-перше, прикладом незгоди щодо способу розбудови української економіки було те, що електорат східних регіонів був схильний до поступової переорієнтації у бік ринкових відносин, в той час як населення Західної України було готове якнайшвидше відмовитись від державного контролю над економікою та перейти до умов вільного ринку.

З цього прикладу робився висновок про те, що в Україні немає чіткого національного консенсусу і Л. Кравчук не в силах консолідувати українців. Американський експерт з зовнішньої політики Я. Бжезинський відмічав той факт, що «Л. Кравчук розривається, вірячи в необхідність ринкових реформ, але побоюючись їх наслідків» [18].

По-друге, не було одностайності не тільки у потенційних темпах реформ, а і в розбудові взаємин з Росією, яка була одним з найважливіших економічних партнерів України. У випадку з Україною російське питання також ускладнювалося регіоналізацією національної політики серед націоналістично орієнтованої Західної частини України, та русифікованого Сходу і Півдня [19]. Виходячи зі скрутного економічного стану України, в який вона потрапила у результаті розпаду СРСР та руйнації старих економічних зв'язків з іншими республіками колишнього СРСР, питання зміцнення зв'язків з Росією було важливим для Східних регіонів, найбільш постраждалих від економічного лиха.

Так, Л. Кучма під час президентської кампанії 1994 р., робив ставку на обіцянки поглиблення економічних взаємин з Росією, що коментувалось ним як один з шляхів покращення економічного стану держави. Цей шлях був схвально сприйнятий Східними регіонами і не отримав підтримки з боку іншої – Західної – частини України. Тож журналістка *Los Angeles Times* М. Мусьо писала, що «Енергійна кампанія Л. Кучми перетворила вибори (червень 1994) на головну проблему ідентичності України» [20].

Сам процес визначення щодо відносин з Російською Федерацією створив напруженість у суспільстві між тими, хто вважає національну незалежність життєво важливою для власної безпеки, і тими, хто готовий пожертвувати частиною незалежності, забезпечивши тим самим більшу соціальну безпеку. Причому американський аналітик Дж. Кірр визначав настрої у регіонах як стійкі, аж до того, що могли дійти до відкритого протистояння [19]. Треба відмітити, що російське питання, а саме ступінь співробітництва з Російською Федерацією, було актуальним в оцінках ситуації в Україні до кінця 1999 р.

Таким чином, можна узагальнити, що політична ситуація в Україні у перше десятиліття незалежності була у центрі уваги американських оглядачів та аналітиків. Чисельні публікації як у центральних медіа, так і у спеціалізованих виданнях підтверджують значний інтерес до України та її початкових кроків у транзиті до побудови демократичного суспільства. На особливу увагу заслуговували перші українські вибори, які всебічно аналізувалися американськими політичними експертами. Характеризувалися не тільки зовнішні ознаки демократичності виборів, а й сутнісні зміни в українській політиці. Якщо характеристика зовнішніх рис впроваджуваної демократії в Україні мала більш схвальні оцінки, особливо у порівнянні з іншими колишніми радянськими республіками, то оцінка якісних змін в українському політикумі навпаки, ставала більш критичною. Отже, за оцінками американських експертів, інституційно українське політичне життя, в цілому, розцінювалось як успішне, але за низкою факторів (як то політичний істеблішмент, керманічі країни, національна згуртованість та готовність до корінних реформ) відзначалося, що Україна має істотні проблеми, які мають бути вирішені для подальшого успішного політичного та економічного розвитку.

Джерела та література

1. D'Anieri P. J. *Understanding Ukrainian Politics: Power, Politics, and Institutional Design* / Paul J. D'Anieri. – M.E. Sharpe, Inc., 2007. – 305 p.
2. Aslund A. *How Ukraine Became a Market Economy and Democracy* / Anders Aslund. – Washington: Peterson Institute, 2009. – 343 p.
3. The December 1, 1991 Referendum/Presidential Election in Ukraine. A Report Prepared by the Staff of the Commission on Security and Cooperation in Europe [Електронний ресурс] // Commission on Security and Cooperation in Europe. – 1992. – 18 p. – Режим доступу: <http://csce.gov/120191UkraineReferendum.pdf>
4. Erlanger St. *Ukraine's Opportunity: Western Suspicions of Russia* [Електронний ресурс] / Steven Erlanger // *The New York Times*. – 1994. – April 17. – Режим доступу: <http://www.nytimes.com/1994/04/17/world/ukraine-s-opportunity-western-suspicions-of-russia.html>
5. *Ukraine Election Outcome Hints at Deadlock* [Електронний ресурс] // *The New York Times*. – 1994. – April 13. – Режим доступу до журн.: <http://www.nytimes.com/1994/04/13/world/ukraine-election-outcome-hints-at-deadlock.html>
6. *Ukraine Vote Unlikely to Break Deadlock* [Електронний ресурс] // *The New York Times*. – 1994. – April 10. – Режим доступу до журн.: <http://www.nytimes.com/1994/04/10/world/ukraine-vote-unlikely-to-break-deadlock.html>
7. Erlanger St. *Economic Protest Seen in Ukrainian Election* [Електронний ресурс] / Steven Erlanger // *The New York Times*. – 1994. – March 29. – Режим доступу до журн.: <http://www.nytimes.com/1994/03/29/world/economic-protest-seen-in-ukrainian-election.html>
8. *Ukrainian and Belarus Presidential Elections: ASSESSMENT AND IMPLICATIONS* [Електронний ресурс] / Mr. W. M. Connor, Dr. J. W. Kipp // Foreign Military Studies Office. – Режим доступу: <http://fmso.leavenworth.army.mil/documents/ukrbelel.htm>

9. Ukraine 1998 Parliamentary Election [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.globalsecurity.org/military/world/ukraine/election-1998.htm>
10. Ukraine's Dangerous Decline. [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1998. – April 14. – Режим доступу до журн.: <http://www.nytimes.com/1998/04/14/opinion/ukraine-s-dangerous-decline.html>
11. Ukraine Election Bulletin [Електронний ресурс]. // The National Democratic Institute for International Affairs. – 1999. – November 10. – Режим доступу: http://www.ndi.org/files/414_uk_novbulletin.pdf
12. Pre-Election Report On The October 31, 1999 Presidential Election In Ukraine. [Електронний ресурс] // National Democratic Institute's. – 1999. – October 29. – Режим доступу: http://www.ndi.org/files/360_uk_preelect1099.html
13. Wines M. Struggling Ukraine Teeters Between East and West [Електронний ресурс] / Michael Wines // The New York Times. – 1999. – February 26. – Режим доступу до журн.: <http://www.nytimes.com/1999/02/26/world/struggling-ukraine-teeters-between-east-and-west.html>
14. Wines M. Ukraine's Election Seems Rigged to Favor Sitting President [Електронний ресурс] / Michael Wines // The New York Times. – 1999. – October 28. – Режим доступу до журн.: <http://www.nytimes.com/1999/10/28/world/ukraine-s-election-seems-rigged-to-favor-sitting-president.html>
15. Erlanger St. In Economic Pain, Ukraine Searches for Direction [Електронний ресурс] / Steven Erlanger // The New York Times. – 1994. – March 27. – Режим доступу до журн.: <http://www.nytimes.com/1994/03/27/world/in-economic-pain-ukraine-searches-for-direction.html?pagewanted=all&src=pm>
16. Perlez J. On Ukraine's Capitalist Path, Clique Mans Roadblocks [Електронний ресурс] / Jane Perlez // The New York Times. – 1996. – October 18. – Режим доступу до журн.: <http://www.nytimes.com/1996/10/18/world/on-ukraine-s-capitalist-path-clique-mans-roadblocks.html>
17. Pre-Election Report On The October 31, 1999 Presidential Election In Ukraine. [Електронний ресурс] // National Democratic Institute's. – 1999. – October 29. – Режим доступу: http://www.ndi.org/files/360_uk_preelect1099.html
18. Ukraine's Opportunity: Western Suspicions of Russia [Електронний ресурс] / Steven Erlanger // The New York Times. – 1994. – April 17. – Режим доступу: <http://www.nytimes.com/1994/04/17/world/ukraine-s-opportunity-western-suspicions-of-russia.html>
19. Kipp J. Ukrainian and Belarus Presidential Elections: prelude to a crisis in the western borderlands of Russia an immediate aftermath of elections [Електронний ресурс] / Dr. Jacob W. Kipp // Foreign Military Studies Office. – Режим доступу: <http://www.globalsecurity.org/military/library/report/1994/ukrelec.htm>
20. Mycio M. Ukraine Voters to Choose between East and West: Elections: President's main rival blames fiscal woes on Soviet breakup. He urges renewed ties with Russia. [Електронний ресурс] / Mary Mycio // Los Angeles Times. – 1994. – June 22. – Режим доступу до журн.: http://articles.latimes.com/1994-06-22/news/mn-7136_1_soviet-union

Корниенко Н. В. Парламентские и президентские выборы 1990-х гг. в оценках американских экспертов.

В предлагаемой публикации предпринята попытка показать оценки со стороны США относительно хода украинских избирательных кампаний 1990-х гг. Для анализа были взяты обобщения американских экспертов по поводу всеукраинских президентских (1991, 1994, 1999 гг.) и парламентских (1994, 1998 гг.) выборов, опубликованные в ведущих научных и публицистических изданиях, аналитических материалах исследовательских и общественно-политических центрах США. В статье наиболее характерные черты политической жизни украинского электората показаны с точки зрения американской стороны.

Ключевые слова: всеукраинские выборы, США, Украина.

Kornienko N.V. Parliamentary and presidential elections of the 1990s in the estimates of American experts

The proposed publication is an attempt to show the evaluation of Ukrainian election campaigns of the 1990s from the perspective from the United States. For the analysis it was taken the generalization of American experts about the national presidential (1991, 1994, 1999) and parliamentary (1994, 1998) elections, published in leading scientific and journalistic publications, analytical materials of research and socio-political centers of the USA. In the article the most typical features of political life of Ukrainian electorate were determined from the perspective of the American side.

Keywords: Ukrainian nationwide elections, the USA, Ukraine.

УДК 339.924(437.6):061.1 ЄС

Є. О. Мухін

ПЕРЕБІГ ТА ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ СЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ДО ЄС (1993–2004 рр.)

Стаття висвітлює процес інтеграції Словачької Республіки до ЄС з моменту підписання угоди про асоціацію у 1993 р. до офіційного вступу країни до Євросоюзу у 2004 р. Зокрема, у дослідженні розглядаються питання періодизації вказаного процесу, його перебіг та особливості, а також чинники, які ускладнювали або сприяли приєднанню країни до ЄС. Також, у роботі розкриваються механізми, задіяні Європейським союзом та Словаччиною під час підготовки та реалізації курсу країни на вступ до ЄС.

Ключові слова: Словачька Республіка, Європейський союз, асоціація, інтеграція, моніторинг.

В умовах, коли Україна веде активну роботу, спрямовану на отримання повноцінного статусу країни-члена ЄС значної актуальності набуває вивчення досвіду країн, де євроінтеграційні процеси були успішними.